

KRIJGSMACHT EN GRONDWET

INLEIDING

In 1980 waren in het kader van de modernisering van de Grondwet de regering en ook de Tweede Kamer de mening toegedaan dat er in de Grondwet geen plaats meer was voor de krijgsmacht en haar taken. De krijgsmacht was in deze opvatting vergelijkbaar met de brandweer, politie en dergelijke organisaties.

Als reactie op deze ontwikkelingen kwamen op 18 augustus 1980 vertegenwoordigers van de belangenverenigingen voor officieren en de verenigingen van officieren Wapens en Dienstvakken, waaronder ook de VOV, in Amersfoort bijeen op een inderhaast samengeroepen vergadering.

In het jaar 2000 heeft het parlement met algemene stemmen een nieuwe defensieparagraaf in de Nederlandse Grondwet aangenomen. De Rijkswet van 22 juni 2000 - intussen in werking getreden - heeft de nieuwe artikelen officieel in de Grondwet ingevoegd. In artikel 97 zijn de krijgsmacht en haar taken, alsook het oppergezag van de regering (Koning en Ministers) opgenomen. De taakomschrijving is geheel gemoderniseerd, waarbij onder meer rekening is gehouden met de inzet van Nederlandse militaire eenheden voor de verschillende soorten vredesoperaties.

Aangezien in het verleden in Intercom (1980/3; 1981/2; 1985/2 en 1987/4) aandacht besteed werd aan dit speciale onderwerp, leek het de redactie gepast om bij de afronding van deze grondwetswijziging hieraan een artikel te wijden. Met name de oudere collega's zullen geïnteresseerd zijn in de uiteindelijk aangebrachte wijzigingen. Niet onvermeld mag blijven de grote inzet en vasthoudendheid van het Werkcomité Grondwetswijziging 1980 gedurende al die jaren.

DE START

Steriel en helder was het uitgangspunt. Het proces was reeds zover gevorderd dat alleen de Eerste Kamer dit nog kon tegenhouden. Een zeer uitgebreide lobby georganiseerd door het Werkcomité, een en ander ondersteund met goede argumenten, leidde er toe dat het regeringsvoorstel in april 1981 met 37 stemmen tegen en 34 stemmen voor in de Eerste Kamer werd verworpen. Een uniek voorval op staatsrechtelijk gebied!

Het Werkcomité heeft ter voorbereiding van zijn doel toen en in de loop der jaren steeds de volgende argumenten aangevoerd voor zijn opvatting dat de krijgsmacht een plaats behoorde te houden in de Grondwet:

- inzet van eigen leven door de leden van de krijgsmacht (beroepsmilitairen en reservisten) is uniek;
- aanwenden, binnen de grenzen van het oorlogsstrafrecht en het humanitair oorlogsrecht, van onbeperkt geweld (wezenlijk verschil met politie en brandweer), en
- in tijd van oorlog en andere uitzonderingstoestanden verkrijgt de krijgsmacht, uiteraard nog steeds onder het gezag van de regering, bevoegdheden die substantieel afwijken van de normale bevoegdheden, zoals voorzien in de Nederlandse rechtsorde voor alle andere overheidsdiensten. Deze bevoegdheden stijgen ook ver uit boven die, welke ingeval van enige uitzonderingstoestand aan andere overheidsdiensten worden toegekend (zoals de brandweer).

1982

In het jaar 1982 zijn de oude defensiebepalingen voor een deel aangepast aan een nieuwe "cleane" terminologie. Het "oppergezag over de krijgsmacht door de Koning" is toen gewijzigd in "het oppergezag door de Regering." Daar de Koning, als onschendbaar deel, element is van de Regering heeft het Werkcomité tegen deze wijziging geen actie gevoerd, maar wel weten te bereiken dat er in het overleg tussen de betrokken ministers en de volksvertegenwoordigers heldere toezeggingen zijn gedaan over de betrokkenheid van de Koning bij de krijgsmacht. Voorbeelden hiervan zijn:

- Harer Majesteits schepen (naamgeving geschiedt met Koninklijke machtiging);
- uitreiken van vaandels en standaarden;
- dagorder (voorbeeld: 30 april 1980);
- het element "trouw aan de Koningin" in de eedsformule, en
- de Koninklijke benoeming van officieren.

1983-1987

In 1983 werd de nieuwe Grondwet afgekondigd. Echter de oude defensiebepalingen waren daar nog in gehandhaafd met slechts de hiervoor genoemde wijziging. Een moderne beschrijving van de artikelen omtrent de krijgsmacht en het oppergezag was echter te verwachten. Veel interne discussie en gesprekken met beleidsambtenaren en de toenmalige Chef Defensiestaf, Bevelhebbers en de minister leidden tot een door het comité onderschreven nieuwe formulering van de defensiebepalingen in 1985.

Helaas sneuvelde dit voorstel van de regering in tweede lezing in de Tweede Kamer in 1987 vanwege de kwestie van de kruisraketten (plaatsing van vreemde - lees: Amerikaanse troepen in Nederland) en vanwege partijpolitieke opvattingen.

1987-1994

Het bleef enige tijd stil rond het onderwerp. Het Werkcomité bleef alert en dat was nodig, want op 24 januari 1994 diende het lid van de Tweede Kamer voor de PvdA Jurgens een amendement in om de krijgsmacht en het oppergezag van de regering uit de Grondwet te schrappen. "Archaïsch" noemde hij dit bij zijn toelichting.

Gelukkig werd dit amendement verworpen. Het amendement had overigens niets te maken met de aan de orde zijnde opschorting van de dienstplicht. Wel vond de Tweede Kamer dat er nu eindelijk tot modernisering van de defensiebepalingen in de Grondwet moest worden gekomen.

HET SLOT

Het blijft weer een paar jaar rustig. Tussentijds wordt nog de visie van het Werkcomité gevraagd over een wijziging van de benoeming en bevordering van officieren bij Koninklijk Besluit. Gezwicht voor de praktische bezwaren werd ingestemd met de huidige regeling waarbij o.a. het moment van benoeming en beëindiging van een carrière als officier toch als duidelijke momenten in iemands leven met een KB gehonoreerd behoort te worden.

Deelname aan de Golfoorlog door eenheden van de KM en KLu brachten de discussie weer op gang en leidde in 1997 tot een derde voorstel tot verandering in de Grondwet van de defensie-

bepalingen.

Van wezenlijke betekenis voor de doelstelling van het Werkcomité was de constatering van de regering naar de volksvertegenwoordiging toe dat: "naar ons oordeel maakt de positie van de krijgsmacht in de samenleving en de bij de krijgsmacht berustende militaire middelen, een aanduiding in de Grondwet van de functies van de krijgsmacht en de verhouding tussen de regering en de krijgsmacht wenselijk."

Het moge duidelijk zijn dat deze constatering van eminent belang is in de veranderende inzet van de krijgsmacht bij vredesbewarende en -afdwingende operaties zoals thans voorgestaan door de regering, mede op grond van andere grondwettelijke artikelen betreffende de internationale rechtsorde. Het optreden van het militaire personeel wijkt hierbij toch duidelijk af van alle andere Nederlandse overheidsdiensten!

Na de nodige discussies in beide Kamers werd op 16 november 1999 het grondwetsvoorstel met algemene stemmen in de Tweede Kamer aangenomen. Ook de behandeling in de Eerste Kamer leverde geen problemen op: het voorstel werd met algemene stemmen aangenomen. Het Werkcomité wil hierbij graag de opmerking vermelden van de Minister van Binnenlandse Zaken over het begrip "oppergezag van de regering over de krijgsmacht." De minister zei hierover: "En ik geloof dat het ook voor degenen die bij de krijgsmacht werken, nog wel een zekere betekenis heeft om dit oude woord (i.c. het oppergezag) te hantieren. Een oud woord behoeft niet altijd vervangen te worden door een magerder uitdrukking, en het woord "oppergezag" is zo helder als glas. Met dit woord weten wij dat wij een historische lijn volgen: de leiding van de krijgsmacht berust bij de regering." De Eerste Kamer aanvaardde in tweede lezing het voorstel van de regering met algemene stemmen.

In het bovenstaande is met grote stappen door een stuk staatsrechtelijke geschiedenis gegaan. De details zijn beschikbaar voor de connaisseur. Het bewijst dat met kracht van argumenten en steun van de publieke opinie op democratische wijze invloed is uit te oefenen op de parlementaire besluitvorming. Ter completering volgt hierna de tekst van de nieuwe defensiebepalingen in de Grondwet:

De Rijkswet van 22 juni 2000 (Staatsblad 294) heeft, na 20 jaar, de volgende moderne bepalingen in de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden ingevoegd:

Artikel 97

1. Ten behoeve van de verdediging en ter bescherming van de belangen van het Koninkrijk, alsmede ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde, is er een krijgsmacht.
2. De regering heeft het oppergezag over de krijgsmacht.

Artikel 98

1. De krijgsmacht bestaat uit vrijwillig dienenden en kan mede bestaan uit dienstplichtigen.
2. De wet regelt de verplichte militaire dienst en de bevoegdheid tot opschorting van de oproeping in werkelijke dienst.

Artikel 99

De wet regelt vrijstelling van militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren.

Artikel 99a

Volgens bij de wet te stellen regels kunnen plichten worden opgelegd ten behoeve van de civiele verdediging.

Artikel 100

1. De regering verstrekt de Staten-Generaal vooraf inlichtingen over de inzet of het ter beschikking stellen van de krijgsmacht ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde. Daaronder is begrepen het vooraf verstrekken van inlichtingen over de inzet of het ter beschikking stellen van de krijgsmacht voor humanitaire hulpverlening in geval van gewapend conflict.
2. Het eerste lid geldt niet, indien dwingende redenen het vooraf verstrekken van inlichtingen verhinderen. In dat geval worden inlichtingen zo spoedig mogelijk verstrekt.

Tekst: Kolmarns b.d A.G.C. Kok
(met toestemming bewerkt door redactie Intercom)

VERENIGINGSSTATUTEN EN HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT

In een vorige Intercom (september 2000) heeft u kunnen lezen dat tijdens de Algemene Ledenvergadering van de Vereniging van Officieren van de Verbindingsdienst van 12 april 2000 besloten is tot wijziging van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement. Deze wijzigingen zijn door de notaris bekrachtigd en verwerkt in een nieuwe uitgave van Statuten en Huishoudelijk Reglement.

U kunt een exemplaar van deze gewijzigde Statuten en het Huishoudelijk Reglement opvragen bij de secretaris van onze Ver-

enging. De reserve-majoor b.d. H. Hillen kunt u bereiken per post, telefoon of e-mail. Zijn adresgegevens vindt u op bladzijde 5 van elke Intercom.

De Statuten en het Huishoudelijk Reglement van de Vereniging zijn ook terug te vinden op de website van de Vereniging: www.vov.mindef.nl ■

Het Bestuur VOV

SURF OOK EENS NAAR DE WEBSITE VAN DE VERBINDINGSDIENST
www.verbindingsdienst.nl

